

Klimaatbestendig West Maas en Waal

Uitvoeringsprogramma 2020 - 2023

Gemeente
West
Maas en
Waal

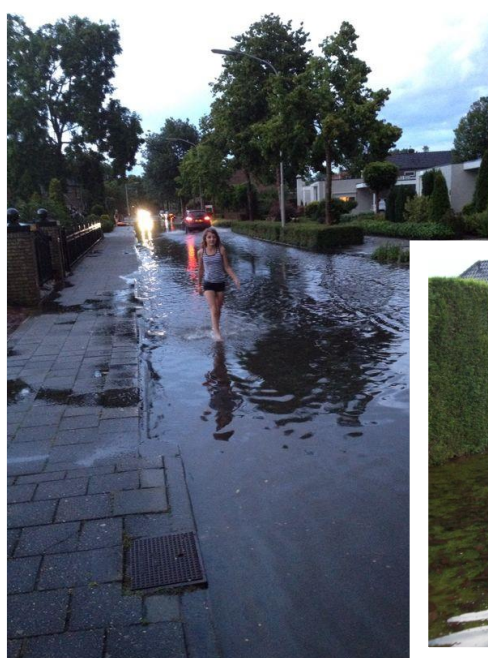

Te droog!

**Hittegolf van 15 dagen op komst:
grootste droogte in 100 jaar**

Te heet!

Te nat!

Klimaatbestendig West Maas en Waal

Uitvoeringsprogramma 2020 - 2023

Gemeente West Maas en Waal

In samenwerking met:
RAS Rijk van Maas & Waal

Postbus 1, 6658 ZG Beneden-Leeuwen
14 0487
www.westmaasenwaal.nl

Publicatiedatum: 9-oktober-2020

Bronvermelding foto's voorpagina:

De foto linksboven (woonboten op het droge) en de foto van het bord 'Pas op blauwalg' zijn beide aangetroffen op Gelderlander.nl.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Urgentie	4
1.3 Leeswijzer	5
2. Aan de slag met klimaatbestendigheid	6
2.1 Ambities tot en met 2023	6
2.2 Wat gaan we doen?	8
2.3 Wat doen we al?	8
2.4 Lokaal wat kan, regionaal wat moet	9
2.5 Meeliften op andere ontwikkelingen	10
3. Regio Rijk van Maas en Waal	12
3.1 Regionale aanpak	12
3.2 Regionale speerpunten	13
3.3 Gemeentelijke financiële bijdrage	16
4. Klimaatbestendige dorpen	18
4.1. Klimaatbestendig West Maas en Waal	18
4.2 Aanpak van de openbare ruimte	18
4.3 Groenblauwe stad, groenblauwe dorpen	20
4.4. Klaar voor de hitte	24
4.5 Toekomstbestendig landelijk gebied	27
4.6 Lokale communicatie	28
5. Procesverantwoording	30
5.1 Gemeentelijke bijdrage aan regionale speerpunten	30
5.2 Gemeentelijke kosten voor lokale maatregelen	30
5.3 Personele gevolgen	31
5.4 Monitoring	31
5.5 Vooruitblik	31
Bijlage 1 – Regionale Adaptatiestrategie Rijk van Maas & Waal	32
Bijlage 2 – Maatregelagenda klimaatadaptatie	32

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 9 mei 2019 stemde de gemeenteraad van West Maas en Waal in met de Regionale Adaptatiestrategie Rijk van Maas & Waal (RAS). Daarmee werd ook ingestemd met het opstellen van een lokaal uitvoeringsprogramma voor de periode tot en met 2023 om de ambities uit de RAS te realiseren. Op 12 juni 2019 ondertekende de gemeente West Maas en Waal samen met ruim 30 partijen, overheden en niet-overheden, het RAS-manifest. Met deze ondertekening kwamen al deze partijen overeen om de komende jaren zelfstandig en gezamenlijk invulling te geven aan het klimaatbestendig en waterrobuust maken van het Rijk van Nijmegen en het Land van Maas & Waal.

Wat verstaan wij onder klimaatbestendig en waterrobuust?

In 2035, maar uiterlijk in 2050, moet onze gemeente klimaatbestendig en waterrobuust zijn. Onze gemeente is dan bestand tegen de negatieve gevolgen van klimaatverandering en is (én blijft) een fijne, prettige plek om te wonen, te werken en te recreëren. Daarvoor nemen we maatregelen zodat:

- we hevige neerslag goed kunnen opvangen en verwerken;
- we zo min mogelijk schade ondervinden door langdurige droogte;
- de effecten van extreme hitte worden verminderd én er voldoende koele verblijfplekken (en koele corridors) aanwezig zijn.

Onze klimaataanpak draagt daarnaast bij aan een socialere en gezondere leefomgeving binnen onze dorpen met meer water, groen en biodiversiteit.

De eerstvolgende stap is om te komen tot een uitvoeringsprogramma (UP). Voor u ligt een uitvoeringsprogramma met zowel de **lokale** als **regionale** aanpak richting een klimaatbestendige gemeente West Maas en Waal. Dit uitvoeringsprogramma sluit aan op de RAS en krijgt daarmee een looptijd tot en met 2023. In 2024 wordt een tweede uitvoeringsprogramma opgesteld.

1.2 Urgentie

Klimaatverandering is overal merkbaar en zichtbaar. Het jaar 2019 gaat de recordboeken in met de heetste zomer ooit. Het jaar daarvoor was de droogste zomer in vele decennia. En qua heftige regenbuien hoeven we tegenwoordig ook niet lang en ver weg te zoeken voor aansprekende voorbeelden.

Deze weersextremen hebben serieuze gevolgen, ook voor West Maas en Waal. Van oudsher leeft onze gemeente in de dynamiek van de rivieren. Deze dynamiek wordt door klimaatverandering alleen maar groter. Perioden van hevige regen én kwel komen vaker voor en zullen heviger zijn. Als gemeente in het laagste deel van de regio voeren wij al dit water af. Deze **natte** perioden worden afgewisseld door meer en langdurige **droogte**. Als gemeente op klei en mét fruitteelt kan dit leiden tot funderings- en gewasschade. Het klimaat warmt daarnaast steeds verder op. Uit onderzoek blijken ook onze dorpen, ondanks hun groene landelijke uitstraling, niet overal bestendig tegen **hitte**. In sommige straten kan door gebrek aan groenstructuren en goede windvoering de gevoelstemperatuur oplopen tot boven de 47 graden Celsius.

Ontkennen heeft geen zin meer, het is hoogste tijd om in actie te komen.

1.3 Leeswijzer

Betrokken overheden en stakeholders werken ieder afzonderlijk aan een klimaatbestendige inrichting van hun gebied. Dit wordt vastgelegd in lokale uitvoeringsprogramma's, zoals het document dat voor u ligt, of in uitvoeringsprogramma's van waterschap en provincie. Vanzelfsprekend is er veel overlap tussen regionale en het lokale maatregelen. Speerpunten, targets en ambities uit de RAS zijn immers hetzelfde. Maatregelen op regionaal niveau, die van toepassing zijn voor onze gemeente, zijn daarom meegenomen in het voorliggend lokaal uitvoeringsprogramma (LUP) van onze gemeente.

Hoofdstuk	Inhoud
Hoofdstuk 1	Inleiding en aanleiding
Hoofdstuk 2	Thema's uit de RAS en onze ambities
Hoofdstuk 3	Overzicht regionale speerpunten en uitvoering op regionaal niveau
Hoofdstuk 4	Overzicht van RAS-targets en uitvoering op lokaal niveau
Hoofdstuk 5	Verantwoording van financiën, personeel en proces

Afbeelding 1.1: regenwater op de Dijkstraat

2. Aan de slag met klimaatbestendigheid

2.1 Ambities tot en met 2023

Dit uitvoeringsprogramma van onze gemeente focust zich op de zes thema's uit de RAS Rijk van Maas & Waal. Deze thema's zijn: 1) groenblauwe stad, groenblauwe dorpen, 2) klaar voor de hitte, 3) toekomstbestendig landelijk gebied, 4) antiverdrogingsoffensief stuwwallen, 5) veilige, vitale en kwetsbare functies en 6) co-creatie. In dit hoofdstuk worden de ambities voor 2023 per thema beknopt beschreven. Een uitgebreid overzicht is weergegeven in de RAS (bijlage 1). Omdat de verdrogingsproblematiek bij stuwwallen voor onze gemeente niet van toepassing is, wordt dit thema buiten beschouwing gelaten. Inhoudelijke informatie over het thema is terug te vinden in de RAS.

Tabel 2.1: strategie en inhoud per RAS-thema

Thema	Strategie	Wat houdt het in?
1. Groenblauwe stad, groenblauwe dorpen	We willen dat onze dorpen prettig zijn om in te wonen, te werken en te verblijven. We gaan daarom onze gebouwde omgeving vergroenen en regenwaterbestendig maken. Daarbij betrekken en stimuleren we bewoners, bedrijven, woningcorporaties en bouwpartijen. Ook gaan we zorgen dat de overlast en schade na hevige regenval in gebouwen en andere kwetsbare plekken tot een minimum beperkt blijft. In de openbare ruimte willen we meer koelte creëren door deze anders en groener in te richten, door waar mogelijk het aantal bomen te vergroten, door parkjes en andere groene plekken aan te leggen, evenals groenblauwe schoolpleinen en speelreinen. Dat draagt bij aan een socialere en gezondere leefomgeving met meer biodiversiteit.	<ul style="list-style-type: none">○ Onderzoek naar klimaatproof groenbeleid, koeltnormen en de voor- en nadelen van een gedifferentieerde rioolheffing;○ Prestatieafspraken met huurders, wooncorporaties en gemeenten;○ Meekoppelkansen met andere ontwikkelingen, zoals de Regionale Energie Strategie (RES) en warmtevisies.
2. Klaar voor de hitte	We gaan er als regio voor zorgen dat het toenemend aantal warme dagen ons zo weinig mogelijk tot last zijn, maar zo veel mogelijk als lust wordt ervaren. De bouwsector zorgt ervoor dat de warmte tijdens warme dagen minder goed onze gebouwen in komt. De zorgsector onderzoekt of en hoe we kwetsbare groepen in onze samenleving anders of betere zorg kunnen bieden. De toerismesector neemt het voortouw om het Rijk van Maas en Waal nóg aantrekkelijker te maken voor recreanten van binnen en buiten de regio.	<ul style="list-style-type: none">○ Samen met de GGD en andere gemeenten (lokale) hittebestrijdingsplannen opstellen;○ Koele verblijfplekken en corridors realiseren;○ Blauwalg en andere ziekteverwekkers in de recreatieplassen bestrijden;○ Hittebestendig (ver)bouwen nadrukkelijker agenderen.

Vervolg tabel 2.1: strategie en inhoud per RAS-thema

<p>3. Toekomstbestendig landelijk gebied</p>	<p>We gaan er de komende jaren voor zorgen dat we in tijden van langdurige droogte voldoende en kwalitatief goed water beschikbaar hebben en houden voor onze landbouw, onze drinkwatervoorziening, de natuur en recreatie. Maar ook dat we bij hevige neerslag niet te veel water op de verkeerde plek hebben. We werken gezamenlijk aan een regionale, klimaat robuuste blauw-groene structuur. Ook benutten we zo mogelijk de kansen van de RWZI als bron voor schoon oppervlaktewater.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Waterbesparende maatregelen in de landbouw, meer schaduw biedende bomen in of om weilanden, aanleg van waterbergende en waterkwaliteit verbeterende landschapselementen en daar waar nodig verbeteren van waterverdeling bij droogte; ○ Experimenteren met nieuwe vormen van landbouw en waterbeheer. Borging staat prominent op de agenda; ○ Investeren in onderzoek en kennisdeling om toekomstige oplossingen te ontwikkelen en ervaring die binnen en buiten de gemeente en de regio wordt opgedaan te delen.
<p>5. Veilige, vitale en kwetsbare functies</p>	<p>We volgen de strategie van het weten, het willen en het werken. Eerst analyseren we de kwetsbaarheden van de belangrijkste functies voor droogte, hitte, wateroverlast en overstromingen in de regio. Vervolgens kan op basis van de inzichten een breed gedragen ambitie en strategie bepaald worden, al dan niet in combinatie met concrete afspraken met de sector en (nationale) regelgeving. Tenslotte treffen de verschillende betrokken doelgroepen maatregelen, onder andere door bij investeringsbeslissingen rekening te houden met klimaatrisico's.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Het delen van kennis en in beeld brengen van de verschillende klimaatrisico's.
<p>6. Co-creatie van een klimaatbestendige regio</p>	<p>Bedrijven, bewoners, overheden en organisaties werken samen aan een klimaatbestendige regio. De overheden nemen daarbij in eerste instantie de regie en faciliteren waar mogelijk, maar bepalen het niet alleen. Met een communicatiestrategie zorgen we ervoor dat alle betrokkenen in de regio worden meegenomen in nut en noodzaak van klimaatbestendigheid, elkaar inspireren en eigen verantwoordelijkheden oppakken. Door informatiebeheer, gericht op het delen van kennis en informatie, zodat iedere partij kan beschikken over dezelfde en meest actuele informatie, doen we op basis van de juiste informatie de juiste dingen. Co-creatie is ook meeliften op andere belangrijke ontwikkelingen in de regio. We maken zo werk met werk. Tenslotte verstaan we onder co-creatie de borging van het thema in de verschillende organisaties. Borging vindt plaats door adaptatie op te nemen in beleid en (omgevings)visies, door een klimaattoets op te nemen in de besluitvorming en door ruimte te geven om te experimenteren en te innoveren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Meer mensen enthousiasmeren zich voor het klimaat in te zetten en bijdrage te leveren. Door informeren, inspireren en door mensen in de doe-stand te zetten creëren we een beweging waarbij klimaatbestendigheid de komende jaren de nieuwe normaal wordt; ○ Nieuw, regionaal communicatieplatform voor jong en oud en voor inwoners en professionals.

2.2 Wat gaan we doen?

De komende jaren gaan we meters maken met zoveel mogelijk concrete acties en projecten die straks op straat of in tuinen zichtbaar zijn. We ontkomen er echter niet aan om in dit uitvoeringsprogramma ook projecten en activiteiten te benoemen op het niveau van onderzoek en inventarisatie en op het niveau van borging, het vastleggen van klimaatbestendigheid in beleid. Zo verkennen we bijvoorbeeld op regionaal niveau de klimaatrisico's voor onze vitale en kwetsbare functies en delen dit met betrokkenen. Met verschillende partijen onderzoeken we de mogelijkheden van waterretentie. En met de woningcorporaties maken we de jaarlijkse prestatieafspraken klimaatproof.

2.3 Wat doen we al?

We beginnen niet vanaf nul in West Maas en Waal. Al vanaf 2005 werken we aan een waterrobuuste gemeente, gevolgd door een regionale samenwerking op het gebied van klimaatadaptatie in 2015. Na het vaststellen van de RAS in 2019 hebben we de kwetsbaarheden binnen onze dorpen voor klimaatverandering in beeld gebracht. We hebben nader onderzoek uitgevoerd naar de gevolgen van extreme hitte, wateroverlast bij hevige neerslag en risicogebieden bij langdurige droogte. Hierdoor weten we heel lokaal (op straatniveau) welke kwetsbaarheden zich wáár bevinden. Ook weten wij waar onze kwetsbare groepen (ouderen en kinderen) zich bevinden. We kunnen daardoor gericht gaan werken aan effectieve maatregelen, deels lokaal en deels regionaal. Op basis van deze kwetsbaarheden is voor ieder dorp bepaald welke maatregelen kansrijk zijn om de klimaatkwetsbaarheden te verminderen. Deze maatregelen staan nader omschreven in de maatregelagenda 'Klimaatadaptieve maatregelen' (bijlage 2).

Afbeelding 2.1: natuurlijk spelen in Beneden-Leeuwen

Dat we niet stil zitten blijkt ook uit de vele maatregelen die we sinds 2005 hebben genomen om onze gemeente water- en klimaatbestendig te maken. Enkele sprekende voorbeelden zijn de realisatie van Het Leeuwse Veld en het Speelse veld, het park in Wamel en het park naast het IKC in Beneden-Leeuwen. Daarnaast werken we hard aan de aanpak van wateroverlast bij hevige regenval in Alphen.

Gelukkig staan we in West Maas en Waal niet alleen. De afgelopen jaren zijn er diverse burgerinitiatieven gestart. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de bijdragen van Fleurig Appeltern en SLAG. We zien ook steeds meer initiatieven voor groene schoolpleinen, biodiversiteit en specifieke meekoppelkansen zoals open water op eigen terrein. Het natuur en milieucentrum in Heerewaarden heeft, samen met West Maas en Waal, een educatief lespakket over water en klimaat ontwikkeld (inclusief een leskist en klimaattafel) voor scholen. Tot slot zijn er tal van klimaatvoorbeelden te vinden bij de Tuinen van Appeltern. Als gemeente juichen we elk initiatief toe. Samen maken we onze dorpen klimaatbestendig.

2.4 Lokaal wat kan, regionaal wat moet

De RAS is onderverdeeld in zes thema's. Ieder thema bevat targets voor de kortere (2023) en langere (2035) termijn. Een deel van deze targets wordt regionaal opgepakt. Met het andere deel gaan we lokaal aan de slag. In dit uitvoeringsprogramma ligt de focus op de targets voor de korte termijn, dus tot en met 2023.

Onderstaand schema geeft weer of een target lokaal of regionaal wordt opgepakt. Met de regiopartners uit de regionale samenwerking voor klimaatadaptatie zijn op basis van deze targets 9 speerpunten opgesteld. In hoofdstuk 3 van dit lokale uitvoeringsprogramma wordt er dieper ingegaan op de speerpunten. Hoofdstuk 4 richt zich op de uitvoering van de targets die lokaal worden opgepakt. Thema 4 (antiverdrogingsoffensief stuwwallen) wordt niet verder uitgewerkt. Dit thema is niet van toepassing voor gemeente West Maas en Waal. De nummering van de targets in tabel 2.2 en in de volgende hoofdstukken is gelijk aan de nummering in de RAS.

Tabel 2.2: RAS-targets verdeeld op lokaal en regionaal niveau

Thema	Lokaal	Regionaal
1. Groenblauwe stad, groenblauwe dorpen	1.1 Klimaatproof gemeentelijk groenbeleid 1.2 Waterbuffering in onze dorpskernen 1.5 Klimaatafspraken in de bouw 1.7 Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken 1.8 Klimaatbestendigheid in de energietransitie (RES) 1.9 Klimaatbestendigheid in omgevingsvisie en omgevingsplannen	1.3 Monitoringsprotocollen voor infiltratievoorzieningen 1.4 Regionale rioolsystemen zijn afgestemd 1.6 Groenblauwe inrichting schoolpleinen, speelterreinen en andere locaties 1.10 Onderzoek naar rechtvaardige bekostigingssystematiek voor klimaatadaptatie via lokale en regionale belasting
2. Klaar voor de hitte	2.2 Hittebestrijdingsplan 2.3 Hittebestendigheid meegenomen in de buitenomgeving 2.4 Hittebestendigheid meegenomen in de bouw 2.5 Hittebestendige evenementenzorg	2.1 Klimaatbestendige zorg 2.6 Hittebestrijdingsplan veesector 2.7 Aanpak ziekteverwekkers (blauwalg) 2.8 Onderzoek hittebestendige recreatie
3. Toekomstbestendig landelijk gebied	3.1 (Regionale) Gebiedsagenda droogte en wateroverlast 3.4 Klimaatrobuust natte natuurplan 3.9 Onderzoek kwetsbaarheid recreatievoorziening en bebouwing	3.2 Bodemverbeteringsplan/verhoging watervasthoudend vermogen en organische stof gehalte 3.3 Onderzoek klimaatbestendige landbouw 3.5 Waterberging op eigen terrein (bufferboeren, groenblauwe diensten) 3.6 Onderzoek en pilot hergebruik water in waterretenties 3.7 Klimaatbestendige LOP's (Landschapsontwikkelingsplannen) 3.8 Experimenteren met nieuwe, klimaatbestendige gewassen 3.10 Haalbaarheidsstudie inzet hergebruik zuiveringseffluent RWZI-Weurt 3.11 Regionaal beleidsplan invasieve soorten

Vervolg tabel 2.2: RAS-targets verdeeld op lokaal en regionaal niveau

5. Veilige, vitale en kwetsbare functies		5.1 Regionale risicoanalyse vitale en kwetsbare functies
6. Co-creatie van een klimaatbestendige regio		5.2 Verkenning bescherming tegen klimaatextremen 6.1 Regionale samenwerkingsstructuur met focus op bottom-up 6.2 Regiocampagne 6.3 Open source informatiebeheer 6.4 Kansen voor koppeling met de energietransitie/RES 6.5 Klimaatbestendigheid in de wijk van de toekomst

2.5 Meeliften op andere ontwikkelingen

Targets en projecten zijn zelden 100% sectoraal. Vrijwel altijd hebben ze ook invloed op andere beleidsterreinen of dragen ze bij aan andere beleidsdoelen. Denk bijvoorbeeld aan leefbaarheid, een goed vestigingsklimaat of circulariteit. Sterker nog, misschien zouden de meeste targets in dit uitvoeringsprogramma ook vanuit andere beleidsvelden uitgevoerd kunnen worden. Het is de kunst om naast alleen het signaleren van raakvlakken en kansen, ook tot het benutten ervan over te gaan. Door elkaar uit te dagen en te wijzen op deze raakvlakken en kansen, door 'gewoon' aan de slag te gaan en door te durven experimenteren met een nieuwe werkwijze kunnen we concreet invulling geven aan het nogal abstracte 'meeliften op andere ontwikkelingen'. Deze andere ontwikkelingen waar klimaatadaptatie op kan meeliften zijn onder andere circulaire economie, biodiversiteit, omgevingsplannen en -visies, energietransitie en de enorme bouwopgave.

Afbeelding 2.2: waterretentie in Beneden-Leeuwen (foto: Thomas Klomp)

3. Regio Rijk van Maas en Waal

3.1 Regionale aanpak

In de RAS zijn 23 targets opgenomen die, vanwege de gezamenlijke meerwaarde, vanuit regionaal verband opgepakt worden. Deze targets staan beschreven in tabel 2.2.

Alle targets die worden beschreven in de RAS zijn belangrijk om aan te pakken. Alleen kunnen deze niet allemaal binnen 3 jaar worden opgestart en uitgevoerd. Veel ambities zijn een kwestie van een lange adem of vergen veel voorbereiding. Om toch stappen te maken zijn er 9 speerpunten geselecteerd waarmee op korte termijn zichtbare resultaten bereikt kunnen worden. De meerderheid van deze punten wordt regionaal opgepakt, maar heeft een lokale uitwerking. Daarom komen deze speerpunten ook terug in hoofdstuk 4 van dit programma, waarin de uitvoering van lokale maatregelen wordt beschreven.

De 9 speerpunten zijn een mix van projecten en trajecten, verdeeld over de zes RAS-thema's. Van laag- tot hoog hangend fruit, van bewustwording tot werk met werk maken en van hittestress tot wateroverlast. Onder coördinatie van de regionale projectgroep RAS, bestaande uit de inhoudelijke medewerkers van de negen overheden, worden onderstaande speerpunten opgepakt en uitgevoerd. Tegelijkertijd wordt de vinger, óók bestuurlijk, aan de pols gehouden.

De 9 regionale speerpunten zijn:

1. Stenen eruit, groen erin
2. Communicatiestrategie
3. Klimaatkennis op orde
4. Klimaatafspraken in de bouw
5. Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken
6. Hitteplannen
7. Gebiedsagenda landelijk gebied
8. Herstel blauwe motor in de stuwwal
9. Klimaatbestendig op weg

De speerpunten bedienen de volledige regio. Daardoor is niet elk speerpunt van toepassing voor West Maas en Waal. Dit heeft te maken met plaatselijke karakteristieken (stuwwalproblematiek speelt niet in onze gemeente), met diversiteit aan maatschappelijke taken (gebiedsagenda landelijk gebied is met name belangrijk voor waterschap en provincie) en met organisatie-verschillen (onze gemeente is op onderdelen verder dan andere organisaties). Dit leidt ertoe dat West Maas en Waal in ieder geval niet aansluit bij speerpunt 8 en bij een aantal andere speerpunten slechts op onderdelen. In de volgende paragrafen worden de speerpunten die voor onze gemeente van toepassing zijn toegelicht.

Afbeelding 3.1: regionale partijen tekenden gezamenlijk het RAS-manifest in juni 2019

3.2 Regionale speerpunten

Speerpunt 1: Stenen eruit, groen erin

Het meest tot de verbeelding sprekende speerpunt is 'stenen eruit, groen erin'. We streven naar een vermindering van ons bestaand verhard oppervlak in de komende vier jaar. Elke gemeente maakt een beleidsafpraak, die in het eigen beleidskader (meestal verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan) wordt opgenomen zodat maatwerk geborgd is. Daarvoor stellen we een gezamenlijk, ambitieus beleidsmemo op, dat koers geeft aan hoe de openbare ruimte en het liefst ook de tuinen en bedrijventerreinen kunnen worden vergroend. Met deze ambitie gaan we drie klimaateffecten tegelijk te lijf: wateroverlast, verdroging en hitte. Overheden, bedrijven en instellingen geven daar waar mogelijk het goede voorbeeld zodat inwoners er niet alleen voor staan. Dat vergt inzet van lokale overheden in de vorm van bijvoorbeeld een lokale campagne of het meekoppelen van kansen in de openbare ruimte. Jaarlijks wordt er regionaal gemonitord hoe de realisatie verloopt.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
1. Stenen eruit, groen erin	<ul style="list-style-type: none">Regionaal consensus voor gemeentelijke beleidsafspraken;Regionale monitoring en onderdeel van regionale communicatiestrategie.	<ul style="list-style-type: none">Meekoppelen met activiteiten in de openbare ruimte;Lokale campagnes.	€ 5.000,00 voor campagne en communicatie

Speerpunt 2: Communicatiestrategie

Voor een klimaatbestendige regio is goede communicatie van groot belang. Mensen activeren is een belangrijk streven, want overheden kunnen klimaatverandering niet alleen aan. Als gemeente proberen we onze inwoners in een doe-stand te zetten. Dit doen we door bewustwording te creëren, door te informeren, te inspireren en te faciliteren. Daarom sluit onze gemeente aan bij de RAS-communicatiestrategie. Een platform met goede voorbeelden, gevoed door kennis, concrete acties en handelingsperspectief voor inwoners en professionals, zodat klimaatbestendigheid zichtbaar en leuk gemaakt wordt. De communicatie verloopt zowel op lokaal als op regionaal niveau. Het is daarom wenselijk dat een (externe) organisatie op regionaal niveau de regie heeft, kansen signaleert en aanjaagt en de communicatie verzorgt (daar waar mogelijk samen met de regionale stakeholders). Daarnaast wordt er een team gevormd van lokale communicatiemedewerkers, die de communicatie over de projecten en de doorvertaling van landelijke en regionale informatie verzorgt (bijvoorbeeld over hittestress).

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
2. Communicatiestrategie	<ul style="list-style-type: none">Vormgeven communicatiestrategie;Regionale campagnes;Opstellen praktische tools en netwerkfaciliteit.	<ul style="list-style-type: none">Lokale communicatie met behulp van regionaal gefaciliteerde tools.	€ 5.000,00 voor communicatiestrategie

Speerpunt 3: Klimaatkennis op orde

Actuele kennis van het onderwerp klimaatadaptatie is van groot belang. Ook moeten gegevens worden ontsloten in begrijpelijke informatie voor onze inwoners. Klimaatinformatie is een cruciaal onderdeel van de bij speerpunt 2 genoemde communicatiestrategie. Gezamenlijk monitoren we als regio de ontwikkelingen. We focussen eerst op de waterkwaliteit. Bestaande samenwerkingsverbanden tussen overheid en kennisinstellingen worden uitgelicht, nieuwe worden aangemoedigd. De kennisinstellingen dragen op een organische en pragmatische manier bij aan deze nieuwe netwerkstructuur.

De komende twee jaar ontwikkelen provincie Gelderland en waterschap Rivierenland kennis over ondergrond en toekomstbestendig landelijk gebied. West Maas en Waal kan deze kennis, daar waar dat van toepassing is, gebruiken voor de uitwerking van haar eigen maatregelen.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
3. Klimaatkennis op orde	<ul style="list-style-type: none">• Regionale kennisontwikkeling;• Regionaal ontsluiten van informatie;• Netwerk vormen met kennisinstellingen.	<ul style="list-style-type: none">• Toepassen van kennis in lokaal te nemen klimaatmaatregelen;• Bijdrage leveren aan kennisontwikkeling en kennisdeling.	€ 5.000,00 voor kennisontwikkeling (o.a. waterkwaliteit)

Speerpunt 4: Klimaatafspraken in de bouw

We maken afspraken met ontwikkelaars om in de toekomst klimaatbestendig(er) te gaan bouwen. We gaan klimaatproof bouwen en maken daarbij een koppeling met thema's als gezondheid en meer natuur in steden en dorpen. De regio staat voor een grote bouwopgave. Komend decennium zijn er tien-duizenden nieuwe woningen nodig. Klimaatproof bouwen gaan we realiseren door te leren van koplopers, door proefprojecten uit te voeren en door samen afspraken te maken om verder te komen. Daarnaast ontwikkelen we richtlijnen op regionaal niveau. Met deze richtlijnen kan iedere samenwerkende partij binnen de regio de bouwafspraken verder borgen in anterieure overeenkomsten en transparante aanbestedingen. We leggen hierbij ook de link met de regionaal op te stellen koelte- en groennormen. Belangrijk voorbeeld bij deze ambitie is het bouwconvenant dat Zuid-Holland met overheden en externe partijen heeft opgesteld.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
4. Klimaatafspraken in de bouw	<ul style="list-style-type: none">• Regionaal actieplan met daarin proefprojecten;• Ontwikkeling bouwsteen, coalitievorming, nieuwe regionale afspraken of normen.	<ul style="list-style-type: none">• Toepassen van kennis in lokaal te nemen klimaatmaatregelen;• Bijdrage leveren aan kennisontwikkeling en kennisdeling.	€ 1.650,00 voor kennisontwikkeling klimaatproof bouwen

Speerpunt 5: Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken

Jaarlijks spreken woningcorporaties, huurders en gemeenten in prestatieafspraken af wat ze doen op het gebied van betaalbaarheid, beschikbaarheid en duurzaamheid. Daar valt klimaatbestendigheid vanaf nu ook onder. Jaarlijks leggen we de klimaatlat hoger, zodat uiteindelijk alle corporaties in de regio meedoen en alle corporatiewoningen én hun tuinen klimaatbestendig zijn. Daarvoor is regelmatig overleg nodig met de beleidsmedewerkers van de woningbouwcorporaties over wat haalbare en betaalbare afspraken zijn. In deze overleggen ontwikkelen we richtlijnen die dienen als leidraad voor de prestatieafspraken. De afspraken gelden voor zowel nieuwbouw, als voor reconstructie en renovatie van bestaande woningen en hun tuinen.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
5. Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken	<ul style="list-style-type: none">• Kennisdeling met woningcorporaties (optionele maatregelen, meekoppelkansen);• Regionale ontwikkeling van bouwstenen en handelingsperspectief voor in de prestatieafspraken.	<ul style="list-style-type: none">• Toepassen van kennis in lokaal te nemen klimaatmaatregelen;• Bijdrage leveren aan kennisontwikkeling en kennisdeling.	€ 1.650,00 voor kennisontwikkeling en ontwikkeling bouwstenen

Speerpunt 6: Hitteplannen

Hoe zorgen we er voor dat we de kwetsbare groepen in onze regio tijdens de zomerse hitte de juiste zorg kunnen blijven bieden? Met de gezamenlijke uitwerking van de verplichte gemeentelijke hitteplannen leggen we een goede basis en kunnen we samen met de zorgsector de hitte te lijf gaan. Een hitteplan is een procesplan waarin afspraken staan opgenomen hoe de betrokken gezondheidsorganisaties en de gemeente de communicatie geregeld hebben om op tijd de kwetsbare mensen te bereiken en zorgmaatregelen te nemen. Gemeenten Nijmegen en Berg en Dal hebben samen met de GGD Gelderland-Zuid al zo'n lokaal hitteplan opgesteld. De GGD is nu gemeenten aan het polsen om daar ook bij aan te sluiten. West Maas en Waal sluit hier graag bij aan.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
6. Hitteplannen	<ul style="list-style-type: none">• Opstellen van een basis voor lokale hitteplannen in samenwerking met GGD, veiligheidsregio, Rode Kruis en zo mogelijk andere regionale partners.	<ul style="list-style-type: none">• Het lokale hitteplan, dat gezamenlijk met de regio is opgesteld, aanvullen met lokale informatie en wensen.	€ 5.000,00 voor opstelling hitteplan

Speerpunt 7: Gebiedsagenda landelijk gebied

Er komt een regionale gebiedsagenda voor droogte en wateroverlast in het landelijk gebied. Een gebiedsagenda die gaat zorgen voor een mooier en klimaatbestendiger landelijk gebied. Deze agenda richt zich zowel op maatregelen voor de korte (2020 – 2023) als op maatregelen voor de middellange termijn (2024 – 2035). Door samen met alle belanghebbenden tot een uitvoeringsagenda te komen, borgen we dat we samen doelgericht en stapsgewijs werk maken van het verminderen van de klimaatkwetsbaarheden. De gemeente draagt bij om de ambities te realiseren en koppelt zo mogelijk haar eigen maatregelen mee.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
7. Gebiedsagenda landelijk gebied	<ul style="list-style-type: none">• Kwetsbaarhedenkaart landelijk gebied;• Maatregelenagenda landelijk gebied.	<ul style="list-style-type: none">• Bijdrage leveren aan de agenda om ambities in het landelijk gebied te realiseren.	Geen extra kosten. De uitvoering wordt gefinancierd door het waterschap en de provincie.

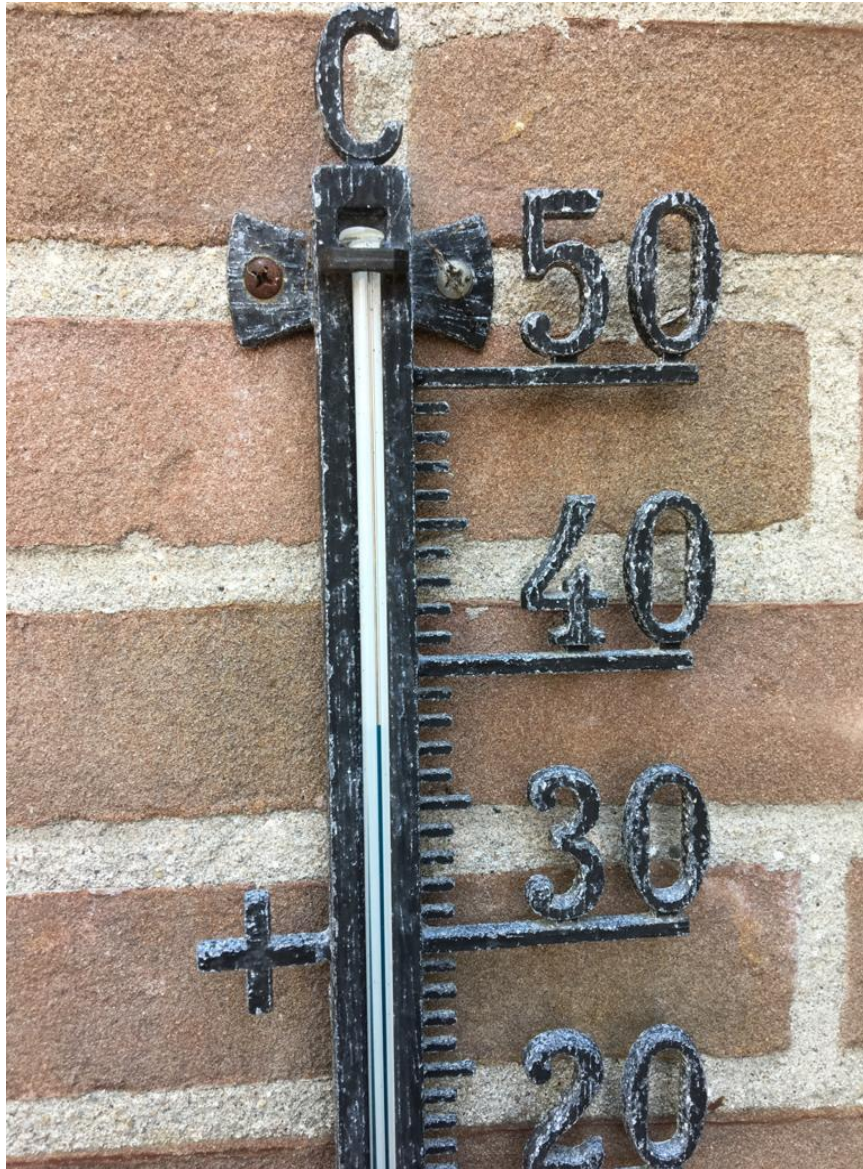
Speerpunt 9: Klimaatbestendig op weg

Naast onze woningen, bedrijven, landbouw, zorg en natuur, willen we de wegen ook klimaatbestendig maken. In een klimaatbestendige regio moet je namelijk – ook in tijden van droogte, wateroverlast of extreme hitte – op een veilige en prettige manier van A naar B kunnen reizen. Alle wegbeheerders, van gemeente tot Rijkswaterstaat, houden bij hun wegonderhoud- of reconstructie vanaf 2021 rekening met klimaatbestendigheid. Denk hierbij aan waterberging, waterdoorlatendheid en hittebestendigheid. Waar mogelijk nemen we andere transities en ontwikkelingen, zoals circulariteit en biodiversiteit ook mee. Door kennis en kunde met elkaar te delen, versnellen we het proces. Regionaal worden er meerdere bijeenkomsten met stakeholders georganiseerd en wordt de bouwsteen ‘klimaatbestendige weg’ ontwikkeld. Voorbeeldprojecten worden in de spotlight gezet.

Speerpunt	Wat doet de regio?	Wat doet West Maas en Waal?	Kosten voor de gemeente
9. Klimaatafspraken in de bouw	<ul style="list-style-type: none">• Kennisdeling en zorgen voor bewustwording;• Regionale ontwikkeling van bouwstenen en handelingsperspectieven.	<ul style="list-style-type: none">• Toepassen van kennis in lokaal te nemen klimaatmaatregelen;• Bijdragen kennisontwikkeling en kennisdeling.	€ 1.700,00 voor kennisontwikkeling en ontwikkeling bouwstenen

3.3 Gemeentelijke financiële bijdrage

Participeren in een regionale samenwerking heeft voor West Maas en Waal veel meerwaarde. Hiermee kunnen onze ambities doelmatig en uniform zowel regionaal als lokaal worden gerealiseerd. De financiële bijdrage in de periode 2020-2023 die onze gemeente hiervoor moet leveren is **€ 25.000,00**. Daarvan kan € 20.000,00 worden gedekt vanuit bestaande financiële middelen. Voor het opstellen van de hitteplannen (€ 5.000,00) wordt voorafgaand aan de uitvoering hiervan dekking gezocht. Mogelijk kan hiervoor beroep worden gedaan op middelen vanuit o.a. het Deltafonds. Dit wordt nader onderzocht.

Afbeelding 3.2: Op 25 juli 2019 werd het in Nederland 40.7 graden. Een hitterecord! Een drinkwatertap is op dagen van extreme hitte zeer wenselijk.

4. Klimaatbestendige dorpen

4.1. Klimaatbestendig West Maas en Waal

Een groot aantal targets uit het RAS worden lokaal opgepakt en uitgevoerd. Veel van deze targets vallen binnen de sfeer van beleid en onderzoek. Ruimtelijke (klimaat)adaptatie is echter vooral gewoon 'de schop in de grond' zetten. En dat gaan we doen! De komende drie jaar gaan we maatregelen nemen in onze openbare ruimte om de gevolgen van klimaatverandering het hoofd te bieden. Tegelijkertijd zijn we ons ervan bewust dat het grootste deel van onze dorpen geen openbare ruimte betreft, maar particuliere eigendommen. Als we klimaatmaatregelen gaan uitvoeren in de openbare ruimte, dan zoeken we de dialoog én de kansen om samen met onze inwoners mooie en fijne dorpen te maken die klimaat- en toekomstbestendig zijn. Uiteraard werkt dit ook andersom; wanneer een particulier zich meldt met een initiatief, dan neemt onze gemeente deze in overweging om daaraan bij te dragen, mits er een kans voor klimaatadaptatie bestaat.

Paragraaf 4.2 bevat een uitwerking van maatregelen ('de schop in de grond') die we tot en met 2023 gaan uitvoeren in de openbare ruimte van onze gemeente. In paragraaf 4.3 komt de uitwerking van de lokale RAS-targets aan bod.

Afbeelding 4.1: bloemrijke waterberging in Leeuwse Veld (Bron buitenste foto's: Thomas Klomp - Scherpgesteld)

4.2 Aanpak van de openbare ruimte

Het klimaat verandert met hoge snelheid. Uit onderzoek blijkt dat onze dorpen (nog) niet klimaatbestendig zijn. Na de vaststelling van de RAS in 2019 hebben we de klimaatkwetsbaarheden in West Maas en Waal nog beter in beeld gebracht. Dit resulteert in een maatregelenagenda voor de aanpak van onze openbare ruimte. Deze maatregelenagenda is opgenomen in bijlage 2.

Alle benodigde maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan zijn in deze agenda opgenomen. Voor de eerste uitvoeringsperiode, tot en met 2023, is gekeken naar meekoppelkansen (lopende projecten en activiteiten waarbij aangesloten kan worden) en zogeheten laaghangend fruit (de eenvoudig uit te voeren maatregelen). Uiteraard krijgen de meest urgente maatregelen prioriteit. In onderstaande tabel is voor iedere dorpskern weergegeven in welk jaar welk type maatregel wordt uitgevoerd. Hierbij zijn de maatregelen onderverdeeld in drie categorieën:

- Vergroenen van dorpen ()
- Voorzieningen plaatsen om de openbare ruimte aantrekkelijk en geschikt te maken voor (verkoelend en sociaal) verblijf ()
- Maatregelen om regenwateroverlast tegen te gaan ()

Per dorp zijn ook de verwachte jaarlijkse kosten weergegeven. In de rechterkolom zijn de totale kosten per dorp voor de periode 2020-2023 weergegeven. De onderste rij geeft de totale kosten per jaar weer. De totaalkosten voor de periode 2020-2023 bedragen € 814.000,-. Deze kosten kunnen volledig worden gedekt vanuit bestaande financiële middelen.

Tabel 4.1: Klimaatmaatregelen in de openbare ruimte – planning en kosten

Dorpskern	2020		2021		2022		2023		Totaal kosten:
	Type maatregelen	Kosten	Type maatregelen	Kosten	Type maatregelen	Kosten	Type maatregelen	Kosten	
Alphen	 	€ 52.000	 	€ 14.000	 	€ 43.000	 	€ 26.000	€ 135.000
Altforst		€ -	 	€ 14.000	 	€ 14.000	 	€ 14.000	€ 42.000
Appeltern		€ -	 	€ 15.000	 	€ 15.000	 	€ 15.000	€ 45.000
Beneden-Leeuwen	 	€ 31.000	 	€ 129.000		€ 25.000	 	€ 65.000	€ 250.000
Boven-Leeuwen		€ 4.000	 	€ 6.000	 	€ 62.000	 	€ 7.000	€ 79.000
Dreumel		€ -	 	€ 25.000	 	€ 22.000	 	€ 70.000	€ 117.000
Maasbommel		€ 6.000	 	€ 24.000	 	€ 25.000	 	€ 12.000	€ 67.000
Wamel	 	€ 12.000	 	€ 51.000		€ 8.000		€ 8.000	€ 79.000
Totaalkosten:		€ 105.000		€ 278.000		€ 214.000		€ 217.000	€ 814.000

4.3 Groenblauwe stad, groenblauwe dorpen

RAS 1.1: Klimaatproof gemeentelijk groenbeleid

Onze dorpen zijn nog niet klaar voor extreme hitte, zeer droge en zeer natte situaties. We moeten gaan vergroenen (groen) én er moet meer ruimte voor open water (blauw) komen. Dit doen we gericht en effectief door één beleidsplan op te stellen voor zowel ons gemeentelijk groen als voor ons watersysteem.

Uiteraard doen we dit in goed overleg met andere partijen zoals provincie, waterschap en landschapsbeheerders. Onderdeel van het beleidsplan voor water en groen zijn de kwetsbaarheden- en maatregelenkaarten van de maatregelagenda 'Klimaatadaptieve maatregelen' (bijlage 2). Hiermee werken we doelmatig toe naar klimaatbestendige groenblauwe dorpen.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.1 Klimaatproof gemeentelijk groenbeleid	<ul style="list-style-type: none">Vastleggen van (beleids)uitgangspunten en -voorwaarden voor gemeentelijk groen en water;Overleg voeren met gebiedspartners zoals waterschap, provincie en landschapsbeheerders.	<ul style="list-style-type: none">Een integraal beleidsplan voor groen en water.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimte	2020/2021	Hiervoor is al geld aangevraagd. De kosten zijn daarmee gedekt.

RAS 1.2: Waterbuffering in onze dorpskernen

Deze target raakt ook regionaal speerpunt 1 (zie hoofdstuk 3).

Te nat en te droog. Beide verschijnselen vormen risico's en overlast voor onze dorpen. De risico's van droogte en wateroverlast voor het stedelijk gebied hebben we in beeld. We blijven werken, zowel in de planvorming als in de uitvoering, om dit tot een acceptabel niveau te brengen. Buffering van water is daarvoor noodzakelijk. We maken meer ruimte voor water, onder andere door te ontsteden en sloten of retenties te graven. Bij te veel water zorgen we voor goede afvoermogelijkheden, en houden tegelijkertijd rekening met situaties van langdurige droogte. Want juist op die momenten moeten we voldoende water hebben om de risico's het hoofd te bieden. Dit doen we in nauwe samenwerking met andere partners zoals provincie, waterschap en regiogemeenten.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.2 Waterbuffering in de stad	<ul style="list-style-type: none">Ruimte maken, bij herinrichting of nieuwbouwprojecten, voor opvang van water;Ontsteden en vergroenen van onze dorpen voor waterbuffering: afvoeren waar nodig, vasthouden waar mogelijk om droogteschades te voorkomen.	<ul style="list-style-type: none">Gestart met het ontsteden en vergroenen van onze dorpen;Ruimte voor water is (mede) bepalend bij de (her)inrichting van onze dorpen.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimte	Doorlopend	Kosten worden bepaald o.b.v. projectramingen. Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

WAT KUN JE ZELF DOEN?

Blijf koel op hete dagen!

- Zonwering aan de buitenkant van het huis is een goed middel om warmte buiten te houden.
- Doe overdag ramen dicht en zet ramen 's nachts tegen elkaar open,
- Kies voor een lichte kleuren op de gevel, die reflecteren een groot deel van de zonnestralen.
- Het huis wordt helemaal koel met een groen dak! Zo'n groen dak warmt minder snel op en houdt regenwater langer vast.
- Een groene tuin in plaats van tegels verkoelt ook (zie: Kies voor een groene tuin).

Lukt je bovenstaande op dit moment niet?

De gemeente heeft (en gaat) een aantal koele verblijfplekken aangebracht in de dorpen. Je kunt daar uiteraard naar toe. Dat is nog gezellig ook!

Wil je liever ergens gaan zwemmen? Kijk dan eerst op www.zwemwater.nl

Kies voor een groene tuin!

Een groen tuin zorgt voor verkoeling en voorkomt wateroverlast. Ons motto is dan ook: Stenen eruit, groen erin.

De zomer is niet de tijd om nieuwe planten en bomen te planten. Maar misschien merk je wel hoe fijn het is om onder een boom te zitten. Denk daarom alvast aan de soort boom en plek in de tuin. In de herfst kun je het beste aan de slag.

Wat altijd kan is het regenwater van het riool halen en in de tuin laten lopen. Afkoppelen heet dat. Let daarbij wel op dat de burens er geen hinder van ondervinden. Het regenwater kan ook (gedeeltelijk) worden opgeslagen in een regenton. Daar heb je in droge perioden profijt van.

Wees zuinig met water!

Is het lang droog weer?

- Sproei dan alleen 's ochtends of 's avonds de tuin.
- Plaats liever geen grote zwembaden maar ga zwemmen in zwemplas. Heb je toch een zwembad? Zuiver het water dan in plaats van hervullen.
- Gebruik een regenton! In droge tijden giet je het zelf opgevangen regenwater in je tuin.

RAS 1.5: Regiobrede basisafspraken klimaatproof nieuwbouw

Deze target komt overeen met regionaal speerpunt 4. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

Met woningbouwcorporaties worden afspraken gemaakt over klimaatbestendigheid bij nieuwbouwwoningen. Er wordt intern een protocol of beleid opgesteld waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen. Voorwaarden worden vastgelegd via contractuele afspraken. Een nieuw of net gestart woningbouwproject kan als pilot worden gebuikt om mee te kijken met een ontwikkelaar, te onderzoeken waar rekening mee moet worden gehouden en welke voorwaarden van belang zijn bij contractuele afspraken. In het maken van afspraken met corporaties wordt, voor uniformiteit en kostenbesparing, zo veel mogelijk regionaal opgetrokken met onze partners. Waar nodig maken we lokale afwegingen.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.5 Regiobrede basisafspraken klimaatproof nieuwbouw	<ul style="list-style-type: none">Met woningbouwcorporaties afspraken maken over klimaatbestendigheid bij nieuwbouwwoningen;Opstellen van een (intern) protocol of beleid waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen.	<ul style="list-style-type: none">Een protocol of beleid waarin staat beschreven waar nieuwe woningbouwontwikkelingen aan moeten voldoen op het gebied van klimaatbestendigheid.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimteWonen en Milieu	2021	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

RAS 1.7: Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken

Deze target komt overeen met regionaal speerpunt 5. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

Een groot areaal binnen onze gemeente is niet in eigendom van West Maas en Waal. Daarom voeren we gesprekken met particulieren om ervoor te zorgen dat ook zij een bijdrage leveren aan de ambities uit de RAS. Niet voor niets hebben 30 regionale partijen het manifest ondertekend. We voeren ook gesprekken met Woonstichting De Kernen. Zij hebben een grote woningvoorraad binnen onze gemeente waarin veelal (kwetsbare) ouderen wonen. Door deze gesprekken verwachten we tot concrete maatregelen te komen. Vanaf 2021 nemen we maatregelen rond klimaatadaptatie op in de prestatieafspraken met De Kernen.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.7 Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken	<ul style="list-style-type: none">Jaarlijks concrete afspraken maken met Woonstichting De Kernen;Concrete maatregelen vanaf 2021 standaard vastleggen in de prestatieafspraken met De Kernen.	<ul style="list-style-type: none">Klimaatbestendige maatregelen zijn opgenomen in de prestatieafspraken met Woonstichting De Kernen.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimteWonen en Milieu	2021 (jaarlijks herzien)	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

RAS 1.8: Klimaatbestendigheid in de energietransitie (RES)

Naast de RAS heeft West Maas en Waal ook een RES; een Regionale Energiestrategie. Zowel lokaal als regionaal staan we voor een grote opgave om het energiegebruik en de leefomgeving te verduurzamen. De onderlinge verbinding tussen RAS en RES is enorm groot. Enkele voorbeelden zijn: een zonnepark in combinatie met waterberging, zonnepanelen in combinatie met groene daken of als zonwering en warmte uit oppervlaktewater (aquathermie). Het is niet meer dan logisch dat beide klimaatverhalen in afstemming met elkaar worden uitgevoerd. Zo vergroten we onze kansen om beide klimaatdoelen effectief te behalen en besparen we kosten. Ook op het gebied van communicatie kan gezamenlijk worden opgetrokken. Denk bijvoorbeeld aan een gezamenlijke nieuwsbrief. Voor inwoners geldt immers: klimaat is klimaat.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.8 Klimaatbestendigheid in de energiestrategie (RES)	<ul style="list-style-type: none">Activiteiten en maatregelen in het kader van de RAS of de RES worden onderling afgestemd;Meekoppelkansen worden gezamenlijk opgepakt.	<ul style="list-style-type: none">Gecoördineerde uitvoering van de uitvoeringsprogramma's RAS en RES.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimteWonen en Milieu	Doorlopend	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

RAS 1.9: Klimaatbestendigheid in de omgevingsvisie en omgevingsplannen

Met de omgevingswet zijn instrumenten ontwikkeld om processen in de fysieke leefomgeving sneller en beter te laten functioneren. De basis is een integrale benadering. De uitvoering vindt plaats door het opstellen van een omgevingsvisie, één of meerdere omgevingsprogramma's en een omgevingsplan. In deze documenten vindt de belangenafweging plaats tussen de verschillende functies in de fysieke leefomgeving. Verankering van klimaatadaptatie in omgevingsvisie, omgevingsprogramma en omgevingsplan zorgt ervoor dat ons beleid en uitvoeringsprogramma rondom klimaatadaptatie geborgd zijn. Daarbij kan deze in relatie tot de andere maatschappelijke onderwerpen uniform en eenvoudig worden gecommuniceerd naar initiatiefnemers van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Een lichte vorm hiervan heeft inmiddels al plaats gevonden door klimaatadaptatie mee te nemen in het Toetsingskader Woningbouw.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
1.9 Klimaatbestendigheid in omgevingsvisie en omgevingsplannen	<ul style="list-style-type: none">Klimaatadaptatie wordt opgenomen als bouwsteen binnen de omgevingsplannen.Er wordt hier ingezet op richtlijnen ten aanzien van regels en instrumenten.	<ul style="list-style-type: none">Klimaatadaptatie is een richtinggevend onderdeel binnen de omgevingsvisie, -plannen en -programma's van West Maas en Waal.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimteWonen en Milieu	2023 gereed	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

4.4. Klaar voor de hitte

RAS 2.2: Hittebestrijdingsplan

Deze target komt overeen met regionaal speerpunt 6. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

In 2020 hebben we de kwetsbare groepen binnen onze gemeente al in beeld gebracht, waar zij zitten en wie de betrokken actoren zijn. In overleg met de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling én in samenwerking met de GGD wordt bekeken hoe we deze groepen bij hitte kunnen benaderen en ondersteunen; zodat de juiste zorg kan worden geleverd aan deze kwetsbare groepen. Dit maakt onderdeel uit van het lokale hitteplan voor West Maas en Waal.

Het opstellen van lokale hitteplannen is voor gemeenten verplicht gesteld door het Rijk. Diverse regionale gemeenten willen hierbij gezamenlijk optrekken en hebben aangegeven het bestaande hitteplan van Nijmegen en Berg en Dal als basis te willen hanteren. West Maas en Waal trekt bij het opstellen van het hitteplan ook regionaal op. Het basis-hitteplan wordt aangevuld met lokale informatie en wensen.

In de periode 2020 – 2023 gaan met (minimaal 1) hittebestrijdingscampagnes voeren, zoals ‘onderweg tijdens hitte: petje op, drinkwaterflesje mee en insmeren’. Dit maakt ook onderdeel uit van regionaal speerpunt 2 (klimaatcommunicatie).

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
2.2 Hittebestrijdingsplan	<ul style="list-style-type: none">• Samen met regiogemeenten een lokaal hitteplan opstellen;• Hittecampagnes voeren (indien mogelijk regionaal opgezet);• Analyseren hoe juiste zorg op juiste plek geleverd wordt.	<ul style="list-style-type: none">• Lokaal hitteplan voor West Maas en Waal;• Minimaal 1 hittecampagne gevoerd (via regio).	<ul style="list-style-type: none">• Maatschappelijke ontwikkeling	2021/2022	Dekking vindt plaats vanuit de regionale aanpak (zie par. 3.2 speerpunt 6)

RAS 2.3: Hittebestendigheid meegenomen in de buitenomgeving

Uit onderzoek blijkt dat onze dorpen (nog) niet hittebestendig zijn. Om die reden hebben wij maatregelen gepland om onze dorpen koeler te laten aanvoelen voor onze inwoners en bezoekers. Dit doen we door het vergroenen en ontstenen van onze dorpen. We creëren koele verblijfplekken in onze dorpen in combinatie met groene corridors naar die verblijfplekken. De bereikbaarheid van deze plekken, bij (extreme) hitte, moet namelijk geen drempel zijn. Koele verblijfplekken zijn daarnaast ideaal voor de sociale cohesie van een dorp. Ook kunnen deze, net als de groene corridor, worden voorzien van een biodiverse inrichting. Dit alles maakt het aantrekkelijk voor mens en natuur. Daarnaast hoeven deze plekken niet altijd veel geld te kosten. Her en der zijn plekken in onze gemeente aanwezig die, met wat aanpassingen, heel aantrekkelijk te maken zijn voor verblijf.

De vergroening, en daarmee verkoeling, van onze dorpen wordt zo veel mogelijk meegekoppeld met lopende of geplande projecten. Ook zoeken we verbinding met activiteiten van derden, bijvoorbeeld door mee te koppelen bij vernieuwingen van de woningvoorraad door woningcorporaties óf het stimuleren van het ontstemen van particuliere tuinen in een straat waar wij aan het werk gaan. Voor een overzicht van locaties en maatregelen waar we komende jaren aan de slag gaan verwijzen we naar bijlage 2 van dit uitvoeringsprogramma.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
2.3 Hittebestendigheid meegenomen in de buitenomgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Koele verblijfplekken creëren binnen onze dorpen; • Groene corridors aanleggen; • Meekoppelen met projecten (ook van derden). 	<ul style="list-style-type: none"> • Enkele koele verblijfplekken zijn gecreëerd (o.a. door plaatsen van bankjes); • Aanplanten van bomen voor schaduwwerking; • Vergroenen van onze dorpen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Openbare ruimte • Wonen en Milieu • Maatschappelijke ontwikkeling 	Doorlopend	Kosten worden bepaald o.b.v. projectramingen. Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

Afbeelding 4.2: Parkje nabij IKC is uitermate geschikt als koele verblijfplek (bron buitenste foto's: Roel Janssen, middelste foto: Thomas Klomp – Scherpgesteld)

RAS 2.4: Hittebestendigheid meegenomen in de bouw

Deze target komt overeen met regionaal speerpunt 4. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

Met woningbouwcorporaties worden afspraken gemaakt over klimaatbestendigheid bij nieuwbouwwoningen. Nieuwe woningen en zorgcomplexen worden in de toekomst hittebestendig gebouwd. Dit wordt meegenomen in de afspraken met woningbouwontwikkelaars. Zie ook paragraaf 4.3.3. Gemeente West Maas en Waal stelt samen met de regio een protocol/beleid op waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen. Voorwaarden worden vastgelegd via contractuele afspraken. Een nieuw of net gestart woningbouwproject kan als pilot worden gebuikt om mee te kijken met een ontwikkelaar, te onderzoeken waar rekening mee moet worden gehouden en welke voorwaarden van belang zijn bij contractuele afspraken. In het maken van afspraken met corporaties wordt, voor uniformiteit en kostenbesparing, zo veel mogelijk regionaal opgetrokken met onze partners. Waar nodig maken we lokale afwegingen.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
2.4 Hittebestendigheid meegenomen in de bouw	<ul style="list-style-type: none">Met woningbouwcorporaties afspraken maken over klimaatbestendigheid bij nieuwbouwwoningen;Opstellen van (intern) protocol of beleid waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen.	<ul style="list-style-type: none">Een beleid of protocol waarin staat beschreven waar nieuwe woningbouwontwikkelingen aan moeten voldoen op het gebied van hittebestendigheid.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimteWonen en MilieuMaatschappelijke ontwikkeling	2021	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

RAS 2.5: Hittebestendige evenementenzorg

Er wordt een beleid of protocol voor klimaatbestendige evenementenzorg opgesteld. Dit beleid of protocol wordt meegenomen in het lokale hitteplan. Extra voorwaarden met betrekking tot hittebestendigheid worden ook meegenomen in de evenementenvergunningen. Samen met de veiligheidsregio houden we een vinger aan de pols.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
2.5 Hittebestendigheid meegenomen in de bouw	<ul style="list-style-type: none">Opstellen van (intern) protocol of beleid waar nieuwe evenementen aan moeten voldoen op het gebied van hittebestendigheid.	<ul style="list-style-type: none">Beleid of protocol waarin staat beschreven waar nieuwe evenementen aan moeten voldoen op het gebied van hittebestendigheid.	<ul style="list-style-type: none">Maatschappelijke OntwikkelingKlantcontactcentrum	2021	Dekking vindt plaats vanuit de regionale aanpak (zie par. 3.2 speerpunt 6)

4.5 Toekomstbestendig landelijk gebied

RAS 3.1: (Regionale) Gebiedsagenda droogte en wateroverlast

Deze target komt overeen met regionaal speerpunt 7. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

Waterschap Rivierenland is de trekker van de regionale gebiedsagenda droogte en wateroverlast. In de agenda komen zowel maatregelen (fysiek en handelen) voor de korte (2020 – 2023) als de middellange termijn (2024 – 2035) te staan. Zie hiervoor ook speerpunt 7 op pagina 16.

In 2023 is in beeld hoe we in het landelijk gebied wateroverlast tot een minimum kunnen beperken en de droogte te lijf kunnen gaan. Daarnaast is een concreet plan opgesteld om watervasthoudend vermogen van landbouwpercelen en het organisch stofgehalte in de landbouwpercelen aanzienlijk te verhogen. Tot slot is een visie ontwikkeld over de juiste landbouw op de juiste plek. De gemeente draagt bij om de ambities te realiseren.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
3.1 (Regionale) Gebiedsagenda droogte en wateroverlast	<ul style="list-style-type: none">Bijdrage leveren aan de agenda om ambities in landelijk gebied te realiseren.	<ul style="list-style-type: none">Kwetsbaarhedenkaart voor het landelijk gebied;Maatregelenagenda voor het landelijk gebied.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimte	2023	De uitvoering wordt gefinancierd door waterschap en provincie.

RAS 3.4: Klimaatrobuust natte natuurplan

Door klimaatverandering treden steeds vaker en steeds langer perioden van droogte op. De droogten van 2018 en 2019 laten de risico's voor diverse functies zien. Eén van de functies die buiten het oog dreigt te vallen zijn de locaties met natte natuur. Deze locaties, met kenmerkende en waardevolle ecologie en habitat, dreigen verloren te gaan aan langdurige droogte. Samen met natuurorganisaties wordt er een beheerplan ontwikkeld over het behoud en de ontwikkeling van klimaatrobuuste (natte) natuur. Hiervoor worden de locaties van natte natuur in onze gemeente in beeld gebracht.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
3.4 Klimaatrobuust natte natuurplan	<ul style="list-style-type: none">Beheerplan opstellen voor behoud en ontwikkeling van klimaatrobuuste (natte) natuur.	<ul style="list-style-type: none">Beheerplan klimaatrobuuste (natte) natuur.	<ul style="list-style-type: none">Openbare ruimte	2022	Hiervoor is al geld aangevraagd. De kosten zijn daarmee gedekt (Zie RAS 1.1).

RAS 3.9: Onderzoek kwetsbaarheid recreatievoorziening en bebouwing

Deze target komt overeen met regionale speerpunten 4 en 9. We committeren ons aan de regionale aanpak, maar geven dit lokaal vorm.

In 2023 hebben we in beeld hoe we in het landelijk gebied wateroverlast tot een minimum kunnen beperken en de droogte te lijf kunnen gaan. Daarbij wordt ook de klimaatbestendigheid van bebouwing en recreatievoorzieningen in het buitengebied in beeld gebracht. Ook wordt er gewerkt aan plannen en uitvoeringsmaatregelen ter verbetering hiervan. Dit valt onder het regionale speerpunt 97. Bij bebouwing en voorzieningen wordt klimaatbestendigheid meegenomen in locatiekeuze, ontwerp en inrichting. Hiervoor leggen we principeafspraken vast in de afspraken met bouworganisaties. Zie hiervoor ook speerpunt 4 en paragraaf 4.3.3.

RAS-Target	Wat doet West Maas en Waal?	Resultaat (uiterlijk 2023)	Verantwoordelijke afdeling	Beoogde planning	Financiën
3.9 Onderzoek kwetsbaarheid recreatievoorziening en bebouwing	<ul style="list-style-type: none">• Bijdrage leveren aan de agenda om ambities in landelijk gebied te realiseren;• Met woningbouwcorporaties afspraken maken over klimaatbestendigheid bij nieuwbouwwoningen;• Opstellen van (intern) protocol of beleid waar nieuwe ontwikkelingen aan moeten voldoen.	<ul style="list-style-type: none">• Kwetsbaarhedenkaart voor het landelijk gebied;• Maatregelenagenda voor het landelijk gebied;• Beleid of protocol met beschrijving waar nieuwe woningbouwontwikkelingen voor klimaatbestendigheid aan moeten voldoen.	<ul style="list-style-type: none">• Openbare ruimte• Wonen en Milieu	2023	Dekking vindt plaats vanuit bestaande financiële middelen.

4.6 Lokale communicatie

Voor een klimaatbestendige regio is communicatie van groot belang. Als overheden kunnen we veel projecten en acties opzetten en uitvoeren, maar een écht klimaatbestendige regio ontstaat pas wanneer ook inwoners hun steentje bijdragen. Of beter gezegd: het steentje wegdragen. Samen moeten we onze dorpen vergroenen in plaats van verharderen. Zo kunnen we de gevolgen van klimaatverandering het hoofd bieden. Via een regionale communicatiestrategie (zie par. 3.2 speerpunt 2) gaan we inwoners informeren en activeren om mee te doen. De communicatiestrategie wordt ontwikkeld op regionaal niveau, maar uiteindelijk gaat het er om dat we onze inwoners, onderwijsinstellingen, ondernemers enzovoorts gaan enthousiasmeren om mee te doen. Dat is niet alleen veel effectiever, maar ook leuker. De regionale communicatie gaat dus terug naar onze straten. Daarvoor gebruiken we onze eigen online gemeentelijke kanalen zoals de website, Facebook, Twitter en Instagram. Bestaande nieuwsbrieven, in het bijzonder de nieuwsbrief over duurzaamheid, worden ook ingezet om informatie te verspreiden. Naast de bestaande online kanalen zijn er tal van mogelijkheden om ook via offline communicatiemiddelen onze inwoners te bereiken. We plaatsen berichten in de Maas&Waler en eventueel andere nieuwsbladen en verspreiden posters of informatiefolders op openbare plekken. Tools die vanuit de regionale strategie zijn ontwikkeld, worden hierbij gebruikt.

Afbeelding 4.3: Jeugd van Alphen vist de vijver leeg in 2019. De vijver is vergroot om wateroverlast in het dorp te voorkomen

5. Procesverantwoording

5.1 Gemeentelijke bijdrage aan regionale speerpunten

De regionale speerpunten worden opgepakt door de negen overheden in de regio. Uiteraard zo veel mogelijk in samenwerking met overige partijen. Iedere gemeente levert daarvoor een financiële bijdrage. In de periode 2020 – 2023 is de financiële bijdrage van onze gemeente aan de uitvoering van de regionale speerpunten in totaal € 25.000,-. Deze bijdrage is grotendeels gedekt. Voor € 5.000,00 (opstellen hitteplannen) wordt nog gezocht naar dekking. Tabel 5.1 geeft de verdeling van de kosten per speerpunt weer.

Tabel 5.1: Kosten t.b.v. de regionale uitvoering (speerpunten) periode 2020-2023

Speerpunt	Kosten voor de gemeente
1. Stenen eruit, groen erin	€ 5.000,00
2. Communicatiestrategie	€ 5.000,00
3. Klimaatkennis op orde	€ 5.000,00
4. Klimaatafspraken in de bouw	€ 1.650,00
5. Klimaatbestendigheid in de prestatieafspraken	€ 1.650,00
6. Hitteplannen	€ 5.000,00
7. Gebiedsagenda landelijk gebied	€ 0,-
9. Klimaatbestendig op weg	€ 1.700,00
	€ 25.000,00

5.2 Gemeentelijke kosten voor lokale maatregelen

De uitvoering van lokale maatregelen in de openbare ruimte én het geven van invulling aan de (lokale) RAS-targets kost de gemeente geld. Echter is dit uitvoeringsprogramma, ook met het oog op de huidige financiële situatie van de gemeente, zo ingestoken dat de benodigde financiën binnen de bestaande financiële middelen gedekt kunnen worden. Om kosteneffectief aan de slag te gaan wordt zoveel mogelijk aangesloten bij lopende of geplande werkzaamheden in de periode 2020 – 2023. Maar het blijven financiële ramingen. Uiteraard geldt altijd dat, als blijkt dat alsnog niet vanuit beschikbare financiële middelen gefinancierd kan worden, de gemeenteraad verzocht wordt de benodigde kredieten beschikbaar te stellen.

Tabel 5.2 Kosten t.b.v de lokale uitvoering periode 2020-2023

	2020	2021	2022	2023	Totaal
Uitvoeringsmaatregelen in de openbare ruimte	€ 105.000,-	€ 278.000,-	€ 214.000,-	€ 217.000,-	€ 814.000,-

5.3 Personele gevolgen

Een plan valt of staat met de enthousiaste inzet van onze medewerkers. Om zeker van die inzet te zijn is dit uitvoeringsprogramma ontwikkeld en besproken met de beoogde interne medewerkers. Het plan is zo samengesteld dat de werkzaamheden aansluiten en passen binnen de lopende taken en projecten. Op die manier heeft dit plan een minimale invloed op de jaarplanningen van onze medewerkers. Uiteraard houden wij goed bij of de omvang van werkzaamheden niet te groot wordt. Als blijkt dat er onvoldoende capaciteit is wordt tijdig afgestemd met het management en wordt zo nodig opgeschaald door inzet van extra medewerkers of afgeschaald. Dat laatste kan inhouden dat ambities worden opgepakt of ingevoerd in uitvoeringsprogramma's die volgen na 2023 (zie paragraaf 5.5).

5.4 Monitoring

Dit uitvoeringsprogramma vormt de basis voor de uitvoering van de doelstellingen uit de RAS. Het is van belang om de doelstellingen niet alleen voor ogen te hebben, maar ook daadwerkelijk uit te voeren. We houden gedurende de doorloop, in eerste instantie tot en met 2023, een vinger aan de pols. Op het moment dat projecten of acties niet (goed) verlopen, sturen we bij. Daarnaast evalueren we het proces. We maken eind 2021 een tussentijdse evaluatie op. Hieruit leiden we onder andere af waar we op dat moment staan en of alle acties volgens plan verlopen. In 2023, wanneer de doelstellingen voor de korte termijn zoveel mogelijk zijn uitgevoerd, maken we een eindevaluatie. Projecten en activiteiten die op dat moment nog lopen of nog niet zijn uitgevoerd, worden opnieuw bekeken en van een nieuwe planning voorzien.

5.5 Vooruitblik

Dit lokale uitvoeringsprogramma sluit aan bij de termijnen van de RAS en heeft daarmee een doorlooptijd tot en met 2023. Periodiek vindt een bestuurlijke evaluatie plaats en wordt de stand van zaken opgemaakt. Welke targets zijn uitgevoerd, welke targets lopen en welke zijn (nog) niet uitgevoerd. In 2023 wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld met een nog nader te bepalen doorlooptijd.

Er wordt gewerkt aan de ambitie om in 2035, maar uiterlijk in 2050, een klimaatbestendige regio te zijn. De maatregelenagenda in bijlage 2 sorteert al voor op die ambitie. De agenda vormt in 2023 de basis voor de vervolgstappen en zal waar nodig geactualiseerd worden.

Bijlagenboek

Bijlage 1 – Regionale Adaptatiestrategie Rijk van Maas & Waal

Bijlage 2 – Maatregelagenda klimaatadaptatie

